

Sprickor i berg – vad gör det

Geoenergi och spricksystem, grundvatten

Geoenergidagen 2014

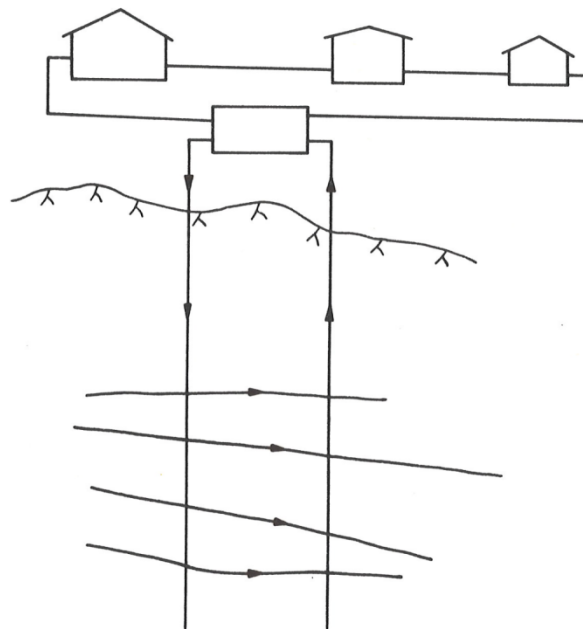
Peter Wilén

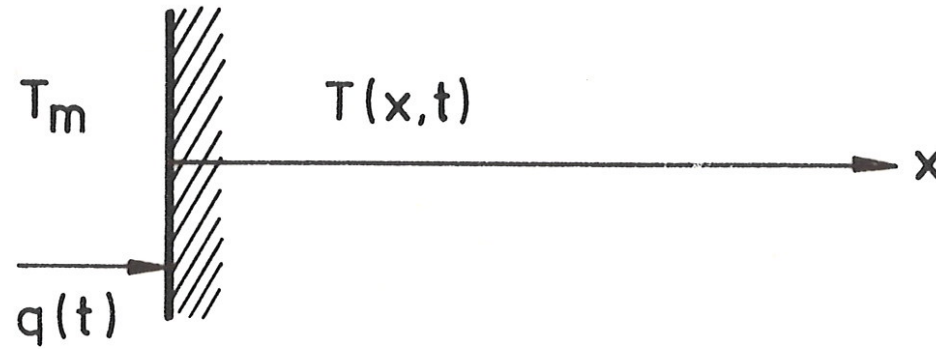
Grundvattnets betydelse för värmeuttag i geoenergisystem:

- Principer för värmeuttag (kyla) i geoenergibrunnar och grundvattenvärme
- Spricksystem i berggrunden
- Bidrag från grundvattnet till geoenergisystem
- Vad är ett borrhål
- Hydrauliska förhållanden i spricksystem i berg
- Bidrag från grundvattenflöde i geoenergibrunnen
- Design - utförande

Principer för värmeuttag i borrhål

- Värmeledning - Termisk konduktivitet i berget
- Öppet system – grundvattenvärme
- Grundvattnets påverkan på värmeuttaget - direkt och indirekt

Figur 3.2 Endimensionellt värmeflöde i halvoändlig omgivning. Föreskriven konstant temperatur T_m vid $x = 0$.

$$q(t) = \lambda(T_m - T_0) \frac{1}{\sqrt{\pi \alpha t}} \quad [\text{W/m}^2] \quad (3.1)$$

Värmetransporten till en spricka blir $2q(t)$

Exempel på modellering, Dehkordi, Schincariol 2013.
Uttagstemperatur med ($1 \cdot 10^{-6}$ m/s) och utan (0 m/s)
grundvattenflöde

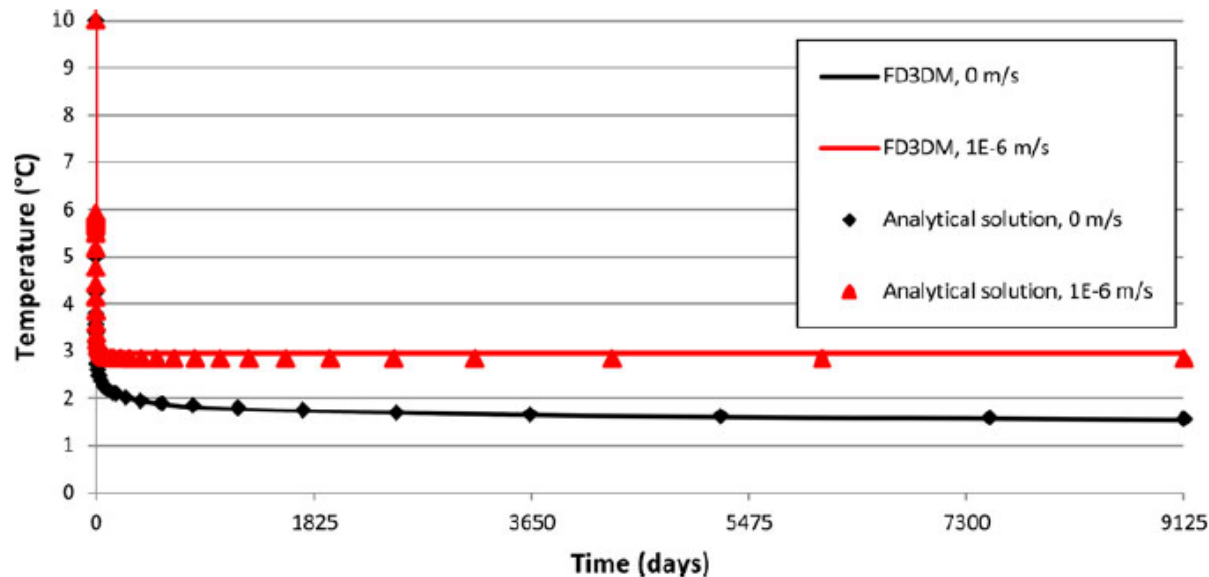

Fig. 2 Loop outlet temperatures by the *FD3DM* model vs. the *analytical solution* under no groundwater flow and 10^{-6} m/s groundwater flux (3×10^{-6} m/s groundwater velocity)

Exempel på modellering, Dehkordi, Schincariol 2013.
 Uttagstemperatur med varierande grundvattenflöde och utan (0 m/s) grundvattenflöde

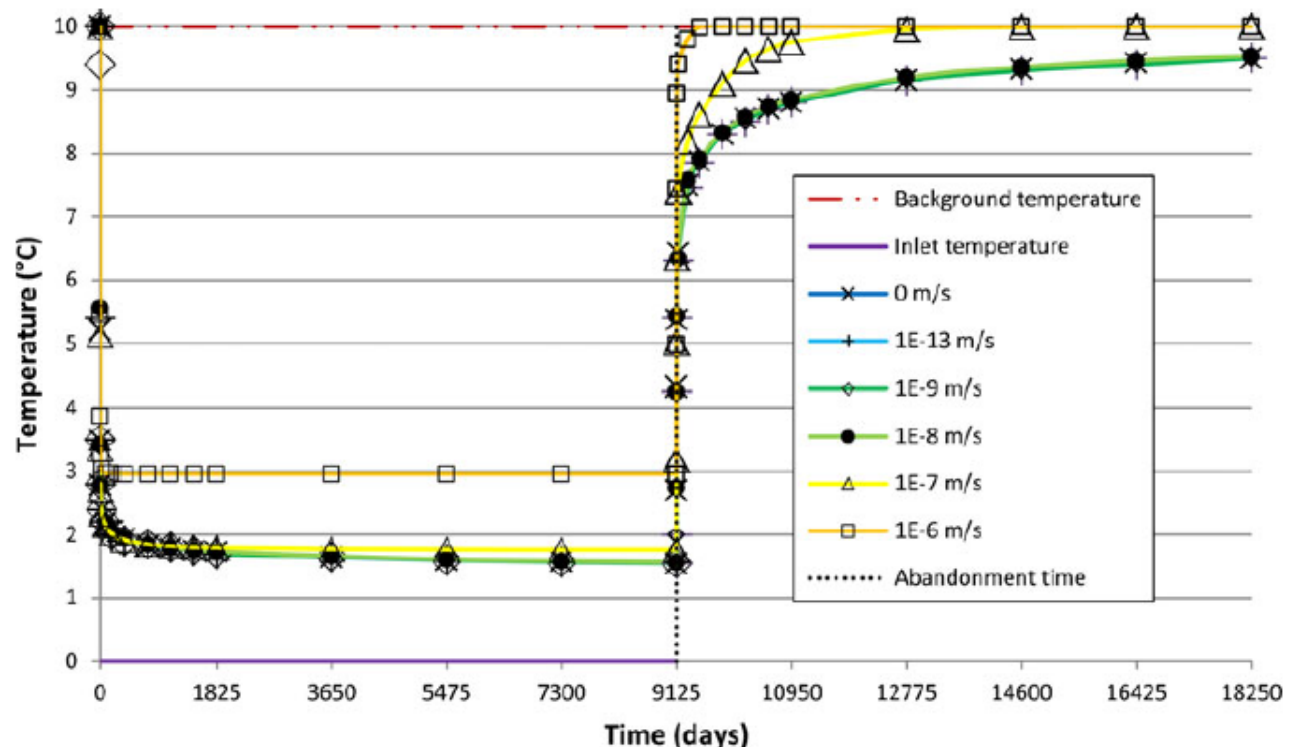

Fig. 5 Loop outlet temperature vs. time under various groundwater fluxes during operation and after abandonment

Spricka nära borrhål – termisk påverkan

Exempel - vertikal spricka på 5 m avstånd från borrhål
Modellering: Dehkordi, Olofsson, Schincariol 2014

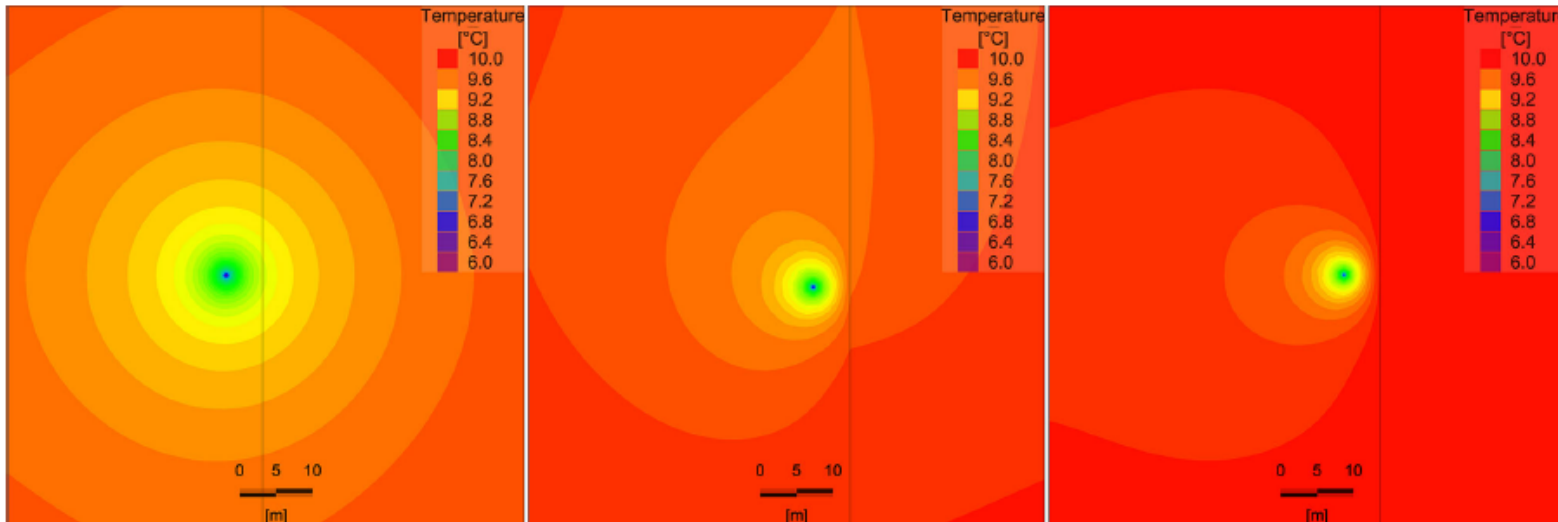
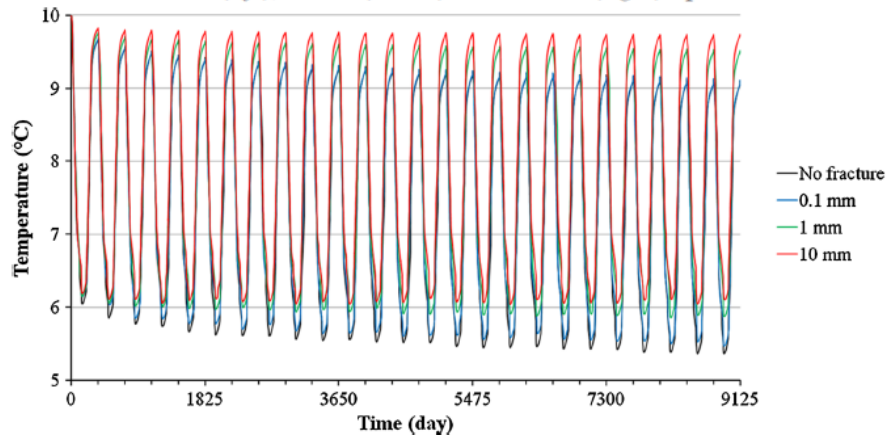
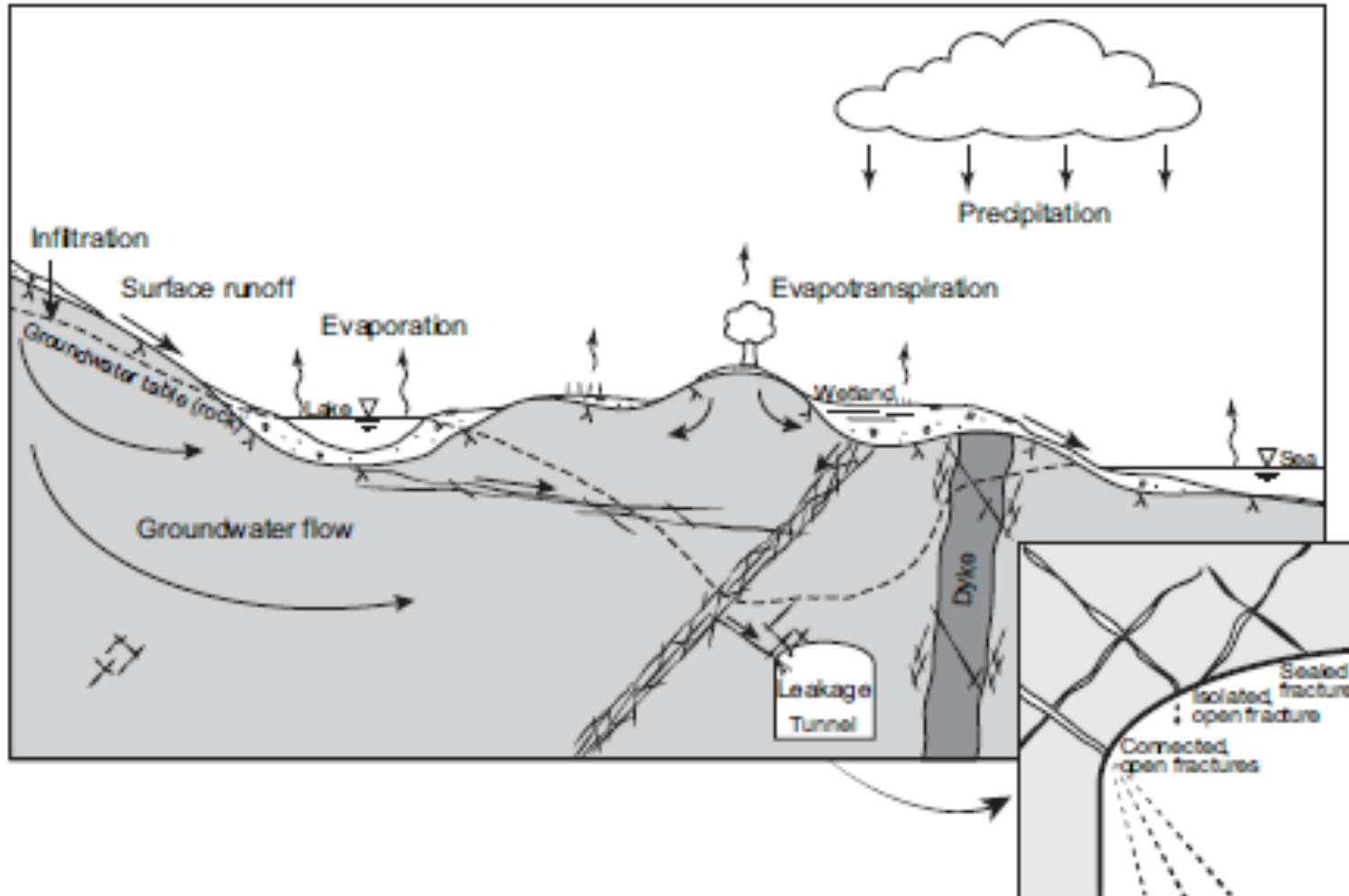

Fig. 5 Thermal plume with a 0.1-mm (left), 1-mm (centre) and 10-mm (right) open vertical fracture located at 5 m from the BHE

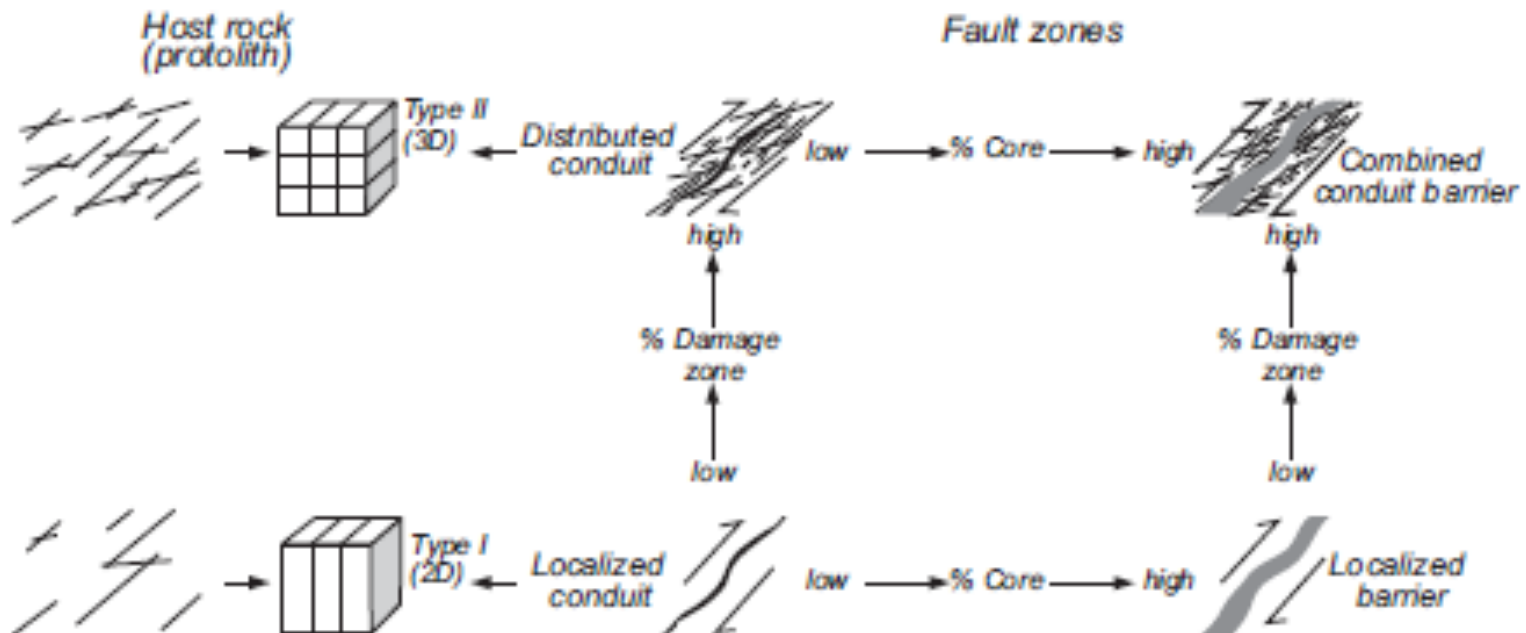
Hydrauliska förhållanden i bergsprickor

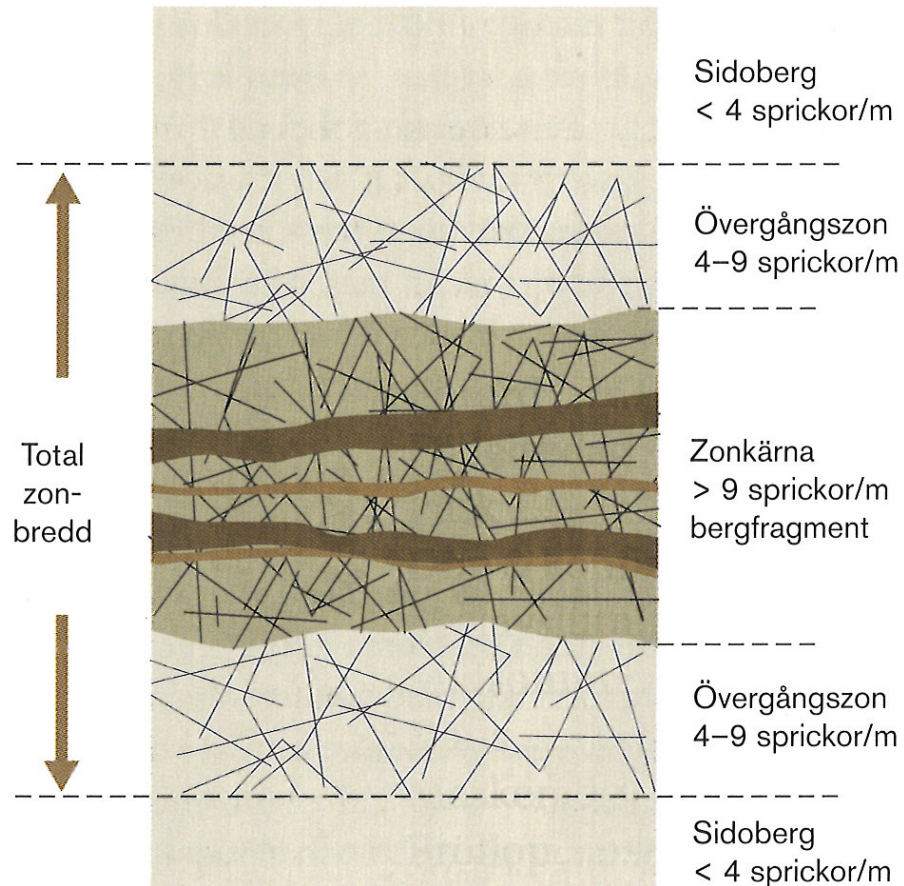

Hydrauliska förhållanden i bergsprickor

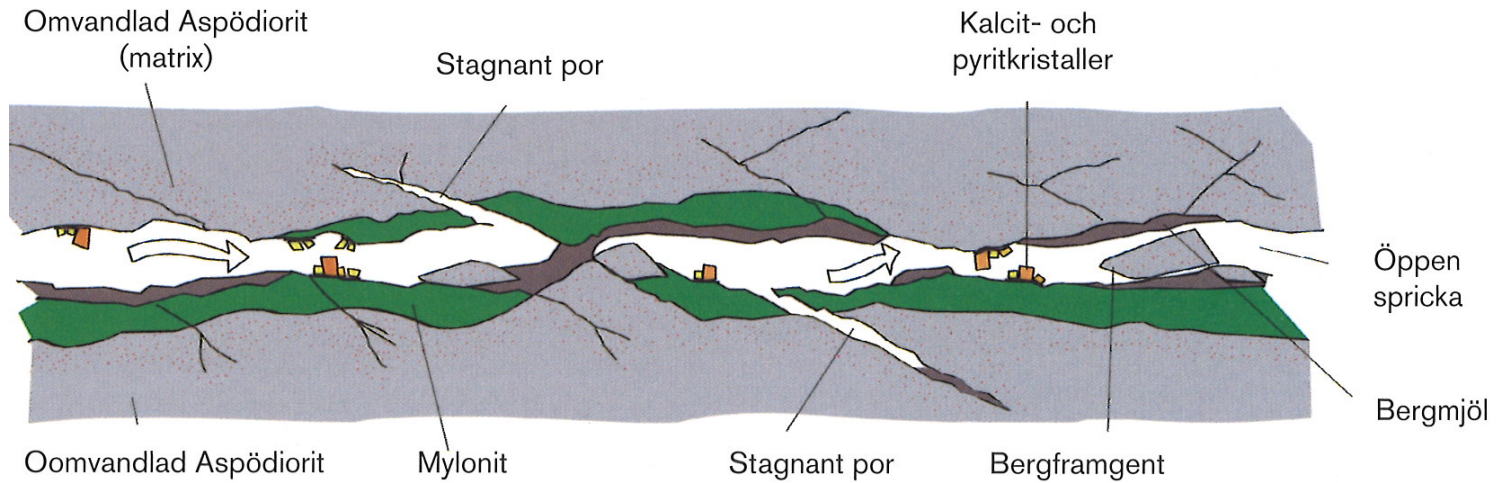
1. "Homogen bergmassa"
2. Förkastningar (Fault zones)
3. Zoner
4. Bankningsplan
5. Spänningsbilden - tensionssprickor

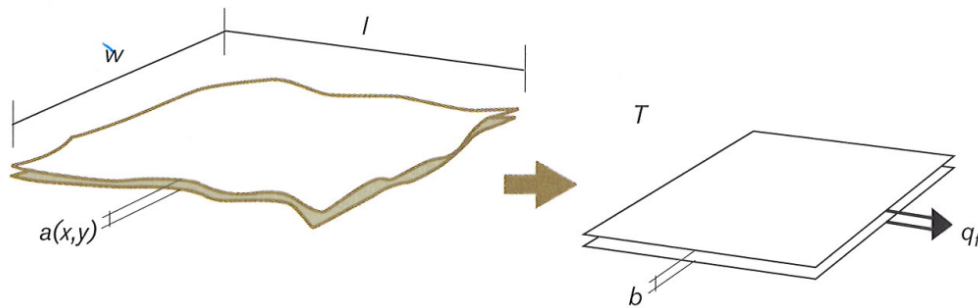

Spricksystem i zoner

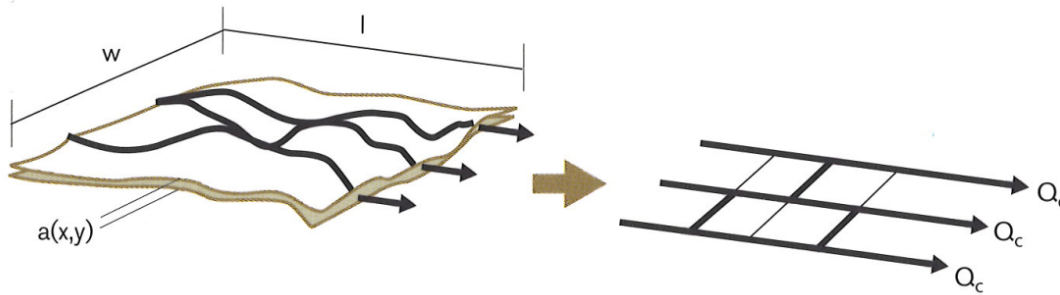

Flöden i sprickan

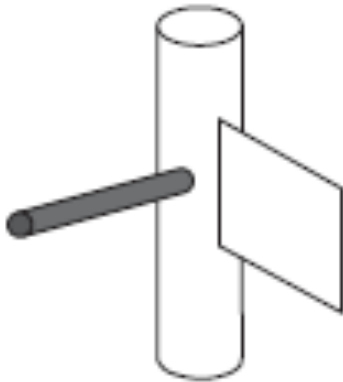
Figur 3.3. Sprickan som tvådimensionell grundvattenledare.

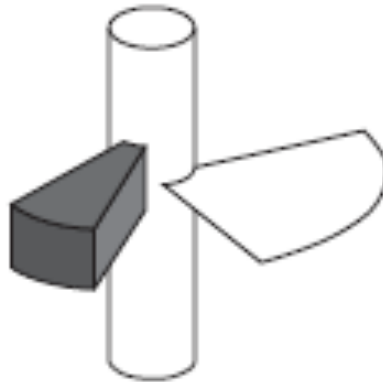
Figur 3.4. Kanalflöden.

1. Kanalströmning – 1D sprickor
2. "plana sprickor" – 2D flöde
3. Spricksystem - 3D flöde

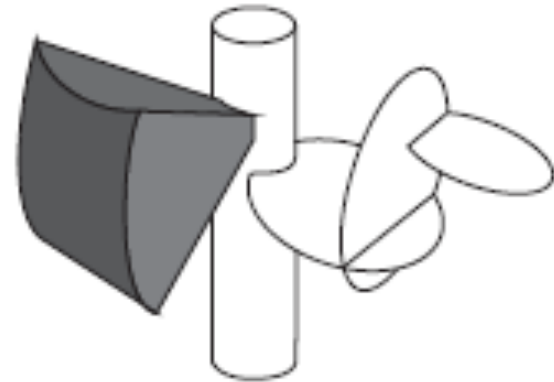
Linear flow, 1D

Radial flow, 2D

Spherical flow, 3D

Grundvattenflödets fördelning i ett borrhål
Fracture Transmissivity distribution
(Spricktransmissivitetsfördelning)

Hydraulisk konduktivitet K (m/s)

Transmissivitet för borrhål (m^2/s)

Transmissivitet för sprickor (m^2/s)

Vad är ett borrhål?

1. Vad händer i bergets spricksystem när vi borrar ett vertikalt hål?
2. Hydraulisk gradienter
3. Energiinnehåll i grundvattenflödet?
4. Grundvattenflöde som passerar genom borrhålet
5. Hydraulisk störning (uttagsbrunn, närliggande tunnel, naturlig slänt)

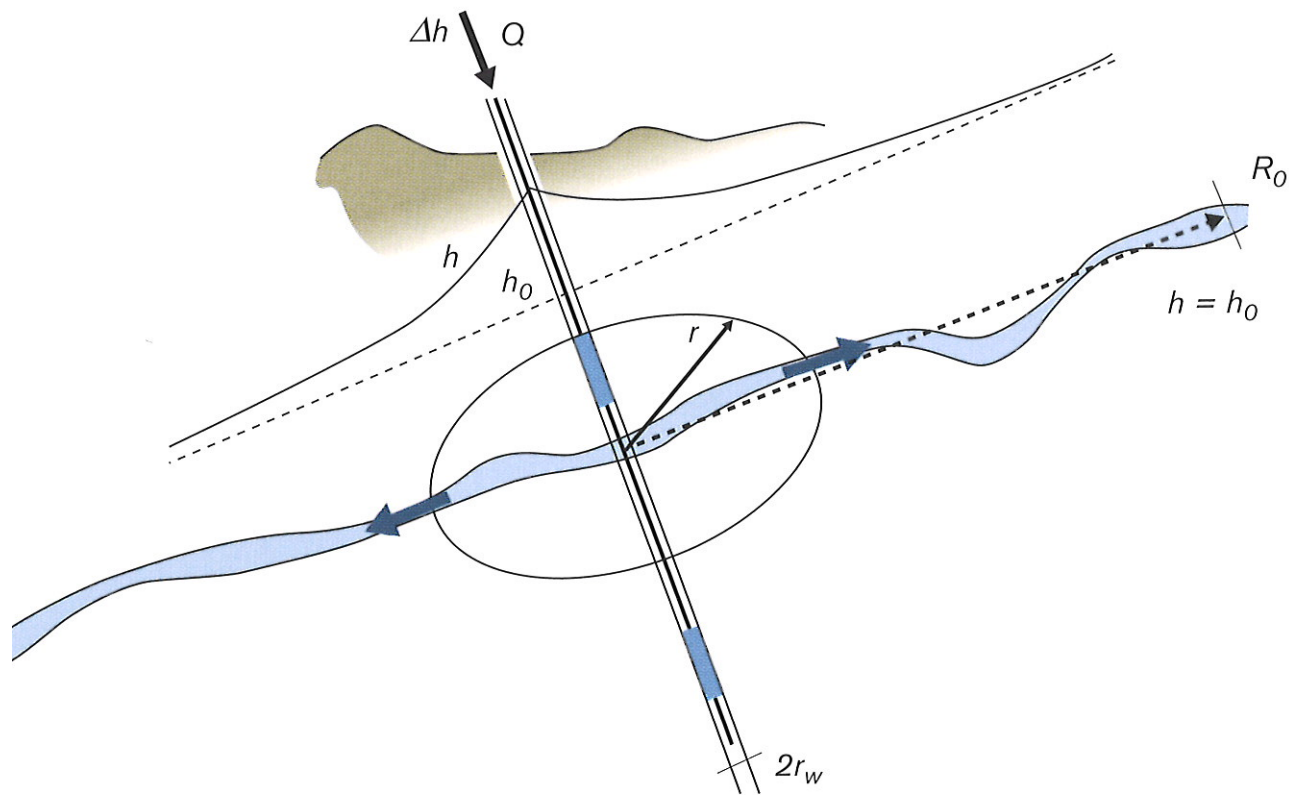
Energitillskott

1. Inducerat grundvattenflöde längs borrhålet via naturliga spricksystem - Hydraulisk gradient längs borrhålet
2. Hydraulisk störning i geoenergibrunnens närhet, uttagsbrunn eller tunnel, berggrum – hydraulisk gradient i omgivningen

1 kan innebära grundvattenflöde genom borrhålet som kan innebära påtagligt energitillskott – högre uttagstemperaturer
2 ger sannolikt mindre energitillskott om inte det är kombinerat med 1

Hydraulisk störning i borrhålet

Hydrauliska störning – initiering av hydrauliska gradienter

1. Borrning av hålet – kortsluter hydrauliska enheter
2. Närliggande uttagsbrunn för vattenförsörjning
3. Tunnel, bergrum

Innebär tillförsel av energi – medium är vatten som har en hög värmekapacitet.

Exempel på energitillskott

Förenklad tumregel: $Q = T * dH$ (dH = 5 m)

T (m ² /s)	Δt (°C)	Q (m ³ /h)	P (kW)
1*10 ⁻⁴	2	1,8	4
1*10 ⁻⁵	4	0,18	0,8

I en geoenergibrunn med ett effektuttag av 8 kW kan grundvattnet under mycket gynnsamma förhållanden (grundvattenflöde genom borrhålet) ge ett bidrag på mellan **10-50%** av uttagen energi.

I detta exempel tas inte hänsyn till gångtiden på värmepumpen, vid en kortare gångtid – brunnen kan återhämta sig kan grundvattnets bidrag vara något högre.

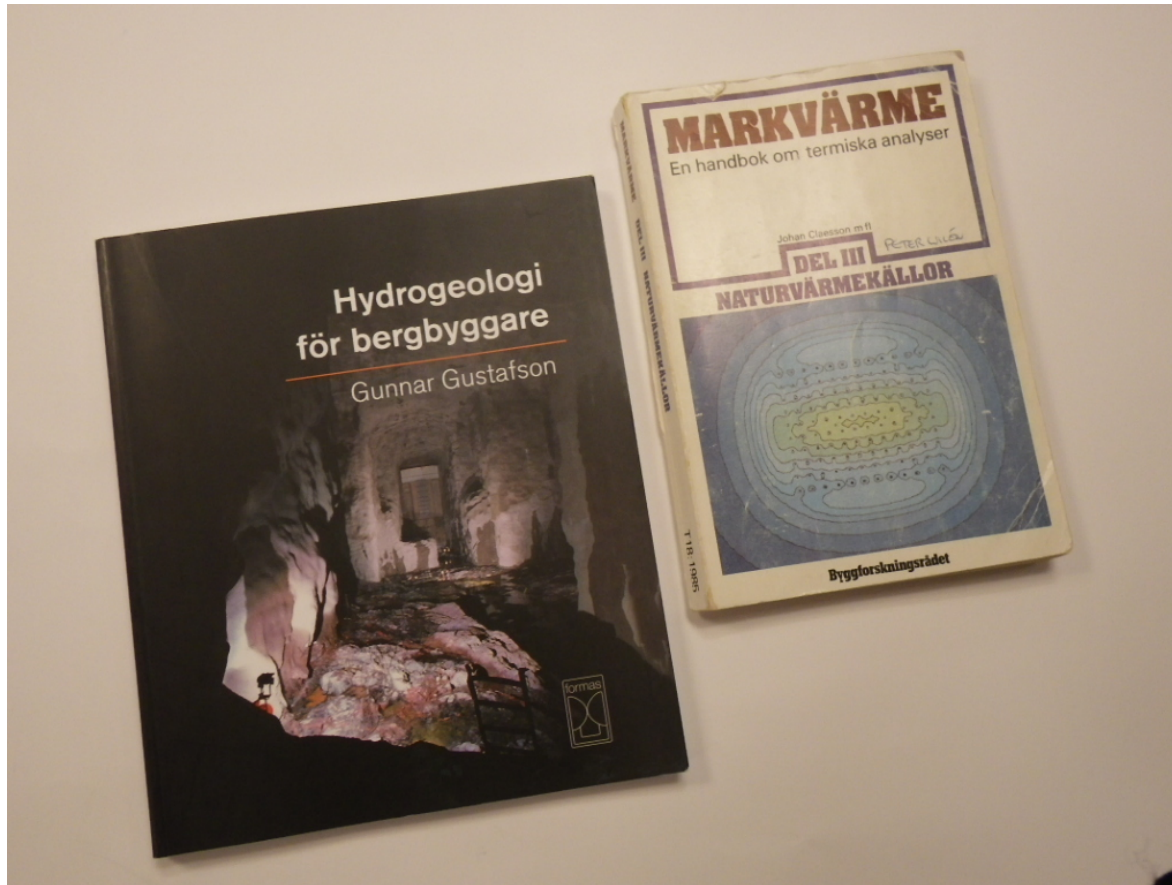
Hur kan man tillgodogöra sig energi från grundvattnet i öppna bergvärmebrunnar (closed loop – ej ingjutet borrhål)

1. Hydraulisk kontakt – både ytligt (bankningsplan) och djupare i borrhålet.
2. Hydraulisk gradient – naturlig eller (effektivare) skapa en hydraulisk gradient.
3. Borrhålsvärmelager kan ev. minska förluster genom att kombinera med att skapa hydrauliska gradienter in mot lagret.
4. Metoder – vanliga bergborring kombinerad med hydraulisk spräckning. Kombinera geoenergibrunn med vattenuttag (kan räcka med små uttag).

Hur kan man bedöma tillskottet – optimera borrhåslängd mht sig energi från grundvattnet i öppna geoenergibrunnar

1. Borrsjunkning under borrhningen – utflöde av vatten under borrhning (görs kanske alltid)
2. Hydraulisk test – slugtest efter att halva och hela hålet är borrh. (Ev. vattenförlustmätning med enkelmanschett på olika djup.)
3. Provpumpning (speciellt i kanske flerhålssystem) med nivåmätning i omkringliggande brunnar.
4. Frysning kan vara kritiskt – fryser hålet helt ihop under uppvärmningssäsongen – återgår det till ett vanligt geoenergiuttag.

Mer om vatten i berg o termiska analyser

Hydrogeologi för bergbyggare kan beställas från www.befoonline.org

TACK SÅ MYCKET !!

peter.wilen@norconsult.com

070-6611667